

tetben sem. Sajtóhiba is sok van; erre példa ez a pár sor: «Jól lehet az írás-olvasás tudása magában nem műveltség, míg annak eszközeit sém adtuk az emberek milliónak kezébe. Véres gúnyjal jelképezi egy német képeslap, a népműveltség nagy hátrányát» (25. l.).

Teveli Mihály.

Orel Géza dr.: Műhelyi nevelés Páris iskoláiban. Kézimunka tanító- és tanítónőképzés. Le rôle du travail manuel dans l'enseignement primaire et secondaire à Paris. Budapest, 1914, Lampel R. n 8°. 287 l., 4 K 20 f.

E könyv szerzője Párisban több éven át tanulmányozta azt a gyakorlati alapú nevelési rendszert, mely az összes iskolákban modernül felszerelt *műhelyekben* kívánja a gyermek munkaösztönét s ipari érzékét felkelteni. Fáradságot nem ismerve lelkes szeretettel figyelte meg az iskolák műhelyi munkáját, tanulmányozta az arra vonatkozó rendeleteket és az intézetek vezetőivel folytatott beható eszmecserékből teljesen megismerte a Páris iskoláiban folyó értékes nevelői munkát. Könyvéből megtudjuk, hogy Páris mindenik iskolájában (elemi, polgári fiú- és leányiskolák, kiegészítő iskolák, elemi s polgári iskolai tanító- s tanítónőképzők, felső kereskedelmi iskolák és mindkét nembeli licee-k) a tantárgyak sorában ott szerepel a műhelyi munka. Minden intézetnek van egy vagy több gondosan felszerelt műhelye. A fiúk asztalos- és lakatosmunkát végeznek, a lányok a háztartás minden ágát (varrás és foltozás, főzés, mosás és vasalás, ruha- és butortisztítás, konyha- és virágkertészet) gyakorolják. 1879-ben nyitották meg az első elemi iskolai műhelyt, azóta fokozatosan a többi iskolában is. Legkésőbb honosodott meg a műhelyi munka a francia középiskolákban, a licee-kben. 1902-ben a felső oktatási tanács a közoktatási és kereskedelmi miniszteriumhoz felterjesztést intézett ez ügyben. Erre a közoktatási miniszter még ugyanaz év végén a Sorbonne rektorát és a középiskolai tanári testületeket véleményadásra szólította. A tanárok nagy többsége a reform mellett szavazott, de voltak, kik nem értve meg egészen a reform célját, ellene szóltak. A Sorbonne rektora azonban, ki sok év óta a francia nevelés irányítója és tekintélyes államférfiú, a leglelkesebben a reform mellett szállott síkra és szavára a miniszterium felvette a műhelyi munkát mint rendkívüli tárgyat a licee-k tantervébe. 1905 óta négy párisi licee-nek van műhelye. A tanulók évről-évre nagyobb számmal és kitartó szorgalommal vesznek részt a munkában. A munka szellemi irányítója a fizika tanára, a műhelyek élén elsőrangú művezetők állanak, kiket az állam jól fizet.

Ez a műhelyi munka nem azonos a szlőjddel. Mindkettő a kezét űgyesíti, de a szlőjd célja inkább a *házi ipar*, míg a műhelyi munka magasabbra törekszik: az *ipari érzéket* akarja a gyermekekben fejleszteni. Ipari érzékre minden embernek van szüksége, nemcsak a leendő iparosnak. És sajnos, ma csak kevés emberben van. Nem értik s nem érzik át az ipari munka erkölcsi becsét és annak közgazdasági fontosságát, s ósdi felfogással lenézik az iparost. Hazánkban is általános ez a régi, elavult nézet és ezért nem csoda, ha Magyarország még nem emelkedett Európa ipari országainak sorába. Ezt az érzéket kell fejlesztenünk és e célt szolgálja a párisi iskolák műhelyi munkája; megérezteteti a gyermekekkel, hogy a szerszám ép oly kevésbé megszégyenítő, mint a toll; csak a munkátlan-ság szégyenletes. A párisi iskolák műhelyi munkájának máris megvannak értékes gyümölcsei. Az ottani pedagógusok tapasztalatai szerint a műhelyi munka beillesztése az iskolai életbe harmonikusabbá tette a nevelést. A nevelésben eddig csak két érzékszervet vettek figyelembe, a szemet és a fület; e két érzékszerv fejlesztésére gondot fordítottak, de a kézről, emez örökké mozogni akaró testrészről egészen megfeledkeztek; ezt akarja a műhelyi munka fejleszteni s űgyesíteni. A nevelés harmóniáját eddig nagyon zavarta az agynak túltengő munkáltatása is; a műhelyi munka ezzel szemben az izomerő kifejtésének is tág teret nyit s így a megzavart egyensúlyt helyreállítja. Ezzel a műhelyi munka az egészséget is ápolja — ez pedig fontos, sőt alapvető nevelői cél. A műhely a tornaterem kiegészítőjévé válik, sőt egyenesen pótolja azt ama gyermekekre nézve, kik a tornagyakorlatokon testi fogyatkozás miatt nem vehetnek részt. A párisi pedagógusok a műhelyi munka észfejlesztő hatását is tapasztalták. Az ipari foglalkozás élesíti a képzelő tehetséget, fejleszti a megfigyelő képességet és a szemmértéket; nem egy gyermekben kifejleszti a benne szunnyadó feltalálási képességet és így önálló alkotásra képesíti. Egyik tapasztalt pedagógus nyilatkozata szerint egy-egy ipari probléma megoldása ép úgy megkivánja az okoskodást, akárcsak a matematika, hiszen kézzel is csak gondolkozva dolgozhatunk! Figyelemreméltó végül a párisi iskolák harmadik tapasztalata: a műhelyi munka erkölcsnemesítő és szociális hatása. A gyermeknek az ipari munka elvégzése közben sok nehézséggel kell megküzdenie és sokszor kemény kérdéseket kell megoldania; ez a körülmény megedzi az akaraterőt, fejleszti a bátorságot a nehézségek legyőzésében és erős elhatározásokra bír. A műhelyben való közös munkálkodás pedig a szociális érzéket fejleszti: a gyermekek látják, hogy egymásra vannak utalva és megtanulják egymás munkájának kölcsönös becsülését.

Mindezeket hazánk ipari viszonyaira vonatkoztatva, érdekes tanulságokra jutunk. Ha a franciák, kiknek régi idők óta fejlett iparuk van, szükségét érezték annak, hogy a műhelyi munkával a gyermekek ipari érzékét fejlesszék: mennyivel inkább szükség van erre hazánkban, a mi fejletlen ipari viszonyaink között. Az ipar és ipari érzék fejlesztésének kérdése most különösen időszerű. A mi nagy háborúnk fényesen bebizonyította, mily nagy erőfeszítésre képes a magyar nemzet. Ennek a hősi erőfeszítésnek a háború győzelmes befejezése után a békés polgári munka küzdő terein kell nyilatkoznia, különösen a vajudó ipar terén. És ebben iskoláinknak is jelentékeny szerepet kell juttatnunk. A műhelyi munkát minálunk is — bár anyagi áldozatokkal — akadály nélkül meghonosíthatjuk a különböző fajú és fokú iskolákban; ha ezen az újításon eleinte egyes nevelők és szülők megütődnek is, az hamar elmúlik, Párisban is hamar elmúlt. Most van erre a legjobb alkalom, hiszen a közoktatásügyi minisztériumban most dolgoznak a gimnázium, a reál- és polgári iskola együttes reformján. Örvendetes tény, hogy a budapest-tisztviselőtelepi állami főgimnázium már meg is tette a kezdő lépést; az ottani tanulók máris fúrnak-faragnak az intézeti műhelyben. A műhelyi munka kötelező elrendelése az iskolákban közelebb hozhat minket Széchenyi egyik nagy ideáljának, az *iparban nagy Magyarország* megvalósításához. Ez a jövő korszak *legszebb nemzeti feladatainak* egyike.

A leányiskolai kézimunka ismertetésével kapcsolatban sok szó esik Orel könyvében a modern *leánynevelésről* is. Feltűnő komolysággal foglalkoznak Páris nevelői e kérdéssel. Fájdalommal eltelve látják, mennyire meglazultak hazájukban, elsősorban Párisban, a családi élet szent kötelékei és e züllés ellen, mely a nemzet életerejét sorvasztja, az iskolában akarják felvenni a küzdelmet. A nőt ugyan a mai szociális viszonyok közt, a kenyérkereső pályára is elő akarják készíteni, de elsősorban a családi életre. A nő helye nem a gyár, hanem a család. A női kötelességek közt a legmagasztosab a családi tűzhely gondozása, a családi élet méltóságának és boldogságának biztosítása. A családi élet alapja az állam életének s ezért a nőnevelés elsőrangú állami feladat. Ezek a gondolatok érvényesülnek a párisi leányiskolák nevelői munkájában. S ez iskolák főjellemvonása a gyakorlati irány. A leányok gondos és szakszerű vezetéssel a háztartás minden teendőjét megismerik és elegendő számú heti órán gyakorolják is. Így pl. a polgári leányiskolában osztályonként heti 9—13 óra jut a háztartási munka megismerésére; ebből csak *egy* óra esik a háztartástan elméletére, a többi mind gyakorlati óra (fehérmű- és ruhavarráson kívül foltozás, folttisztítás, bútortisztí-

tás, mosás és vasalás). A háztartási munkaórák nemcsak az általános irányú, hanem az összes szakiskolák tantervében is benne vannak. Ha hazai leányiskoláinkat a franciákkal összehasonlítjuk, be kell látnunk, hogy nálunk a nőnevelés általában még igen elméleti. Sok háztartási teendő megismerését az iskola teljesen a szülői házra bizza, pedig az nem mindig példaképe a helyes háztartásnak.

A könyv értékes munka s a pedagógusok, szociológusok és közgazdasági szakférjak különös figyelmére méltó. *Altenburger Adolf.*

ÚJ KÖNYVEK.

1. Hazai művek.

Az iskolai testi nevelés reformja. *Kmetykó János* előadó tanácsos, pedagógiumi tanár előadói javaslata. Az Orsz. Testnevelési Tanács munkálatai, III. Bpest, 1915, lex 8°, 265 l., 1 táblázattal. 3 kor.

Dr. Kemény Gábor, A francia középiskolák szervezése. Kny. a Keresztény Magvetőből. Kolozsvár, 1915, n 8°, 24 l. — Párisi tanulmányút eredménye a *M. P.*-ban 1915-ben közölt dolgozattal együtt. A szerző az illető nyomtatványokból, látogatásain szerzett benyomásaiból s főiskolai előadások hallgatásából sokoldalú képet alkotott a francia középiskolákról; ismertetését hazai tapasztalatok felhasználása élénkíti. Azt adja, amit egy évvel a háború kitörése előtt ott megállapított, egyelőre nem módosítva semmit akkor helyesnek látott értékelésén.

Dr. Márki Sándor, A háború első éve a kolozsvári m. kir. Ferencz József-tudományegyetemen. Kny. az egyetem 1915/16. évi actáiból. Kolozsvár, 1915, n 8°, 206 l. — E kötet tartalma: a szerzőnek mint 1914/15. évi rektornak évi jelentése s 10 függelékben ennek legnagyobb részt háborús vonatkozású mellékletei. A mellékletek között van a hadba-vonult tanárok, hallgatók, doktorok és alkalmazottak jegyzéke, meg 109 hősi halált halt volt hallgatónak a lehetőségig felderített életrajza; mind a rektor személyes munkája. A külön kiadás célját az előszó főként abban jelöli meg, hogy «az egyetem és a szülői ház, a tanárok és tanítványok összetartását megmutassa és erősítse». Az egyetem tanárai 1915 febr. 14—máj. 9. között az aulában ismeretterjesztő, népies előadásokat tartottak a lábadozó és sebesült közvitéznek számára. Az egész kötet jóformán előkészítője a később kiadandó háborús emlékkönyvnek. Szomorú adaléka a magyar művelődés- és tudománytörténetnek, mert sok veszteségről szól (l. pl. Posta B. tanár jelentését Létay Balázs archeológus hősi haláláról a bölcsészeti karhoz, 86—89 ll.); de mégis felemelő hatást tesz az olvasóra, mert az egyetem szellemének bensőségéről tanuskodik.

Matricula et acta Hungarorum in Universitatibus Italiae studentiam. Vol. I. Padova: 1264—1864. Colligit et edidit Dr. *Andreas Veress.* Bpest, 1915. n 8°, XVIII+344 l., 10 K.